

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

762

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • בהר בחוקתי תשפ"ו

בענייני הפרשה

"לא מאסתים ולא געלתים" ההשגחה הרוחנית על כלל ישראל

בפרשת השבוע (כו, מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו', לכאורה הרי מקרא מפורש במגילת איכה (ה, כב) כי אם מאס מאסתנו וגו', וגם לעיל כתוב (כו, ל) וגעלה נפשי אתכם, והיכן הבטחת לא מאסתים ולא געלתים?

אכן הביאור הוא שהמכוון בזה על הרוחניות, שיש השגחה על המדרגה הרוחנית של כלל ישראל, כמו שאמרו חז"ל (מגילה יא, א) לא מאסתים בימי כשדים שהעמדת להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים בימי יוונים שהעמדת להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול, לכלותם בימי המן שהעמדת להם מרדכי ואסתר, להפך בריתי איתם בימי פרסיים שהעמדת להם של בית רבי וחכמי דורות, והיונו שיש השגחה מיוחדת על כלל ישראל שתמיד בכל הדורות יעמדו להם משפיעים רוחניים להחזירם בתשובה.

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר היה אומר שזו גם השגחה על כל יחיד ויחיד, שבכל אדם מיישראל יש נקודה פנימית (א פינטאלע איד) וניצוץ פנימי של קדושה, וזהו הבטחת לא מאסתים ולא געלתים, שגם במצב הירוד ביותר ברוחניות לא תכבה נקודת הקדושה ולעולם לא יבואו לידי כליה רוחנית.

וכן כתוב (לעיל מא) והבאתי אותם בארץ אויביהם וגו', ופירש רש"י: זו מידה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירם לתחת כנפי, ע"כ, והוא גם כן מצד ההשגחה הרוחנית, שלא ילמדו ממעשי הגויים.

והנה בחלק מן הפסוקים נזכר הלשון 'אויביהם', ויש גם פסוקים שנוכר 'גויים' כמו (לעיל לח) ואבדתם בגויים, ופירש המלבי"ם הטעם שאמר כאן אויביהם, לומר שהגויים לא יתחברו עמהם אלא יהיו אויביהם וצורריהם עד שיהיו מוכרחים להיפרד מהם וממעשיהם מפני האיבה והמשטמה, והיונו כי כל הצרות באות ממה שמנסים להתחבר לגויים וחושבים להיות כמותם, כמו שהיה בגירוש ספרד שהתחברו הרבה לגויים והיו מקורבים למלכות עד שנגזר הגירוש, וכן ראו בחוש בגרמניה שפשה שם נגע ההשכלה, והיו המושכילים אומרים 'היה יהודי בביתך ואדם בצאתך' ורצו להתקרב לגויים, ולבסוף משם התחילה השואה והיו הצרות הגדולות ביותר, ואילו בהונגריה שדקדקו הרבה במצוות והיו שם יהודים ששמרו על קלה כבחמורה, אף שנהרגו שם יהודים רבים, מכל מקום שם הייתה ההצלחה הכי גדולה.

וממשיך הפסוק או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עוונם, ויש כאן כפל לשון שאמר 'אז' יכנע לבבם 'ואז' ירצו את עוונם, ופירש הרמב"ן שבא לומר שני דרכים איך יכולה להיות הגאולה, הא' אם יכנע לבבם ויחזרו בתשובה, שעל ידי זה יזכו לקיצור הגלות, וב' אם לא יחזרו שאז ירצו את עוונם על ידי ייסורים ומוזה יתעוררו לתשובה.

ותכלית כל הייסורים והגלות הוא להביא את הגאולה, כמו שמצינו בחז"ל (בראשית רבה פה, א) שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו וכו', ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח, ע"כ. והיונו אף שנראה שכל מעשה מכירת יוסף היה סיפור טבעי וכל אחד עסוק בשלו, אולם הקב"ה מסבב את כל הצרה שמתוך זה גופא ורק על ידי זה בא הגאולה ומשיח, ומצד הטבע הרוחני היו צריכים לירד למצרים כדי לזכות לאורו של משיח, שרק על ידי זה תהיה הגאולה העתידה. וכן כל מה שעובר עלינו עתה בגלות הוא כדי להביא את הגאולה, ולכן בשמונה עשרה אין אומרים 'גאלי ישראל או יגאלי ישראל', אלא 'גואלי ישראל בלשון הווה, מפני שהקב"ה עוסק כל הזמן בגאולת ישראל, וכל מהלך הבריאה הוא להביא לגאולה!

(משיעורי החומש בליל ש"ק, בחוקתי תשס"ח)

לרגל יום פטירת התנא הקדוש רשב"י, נביא כאן שיחה שמסר רבינו בחודש שבט תשע"א על אחד ממאמריו הרבים בש"ס.

ראיתי בני עלייה והם מועטים

"אמר רבי שמעון בן יוחאי, ראיתי בני עלייה והם מועטים, אם אלה הם אני ובני מהם, אם מאה הם אני ובני מהם, אם שניים הם אני ובני מהם" (סוכה מה, ב). יש להבין כוונת רבי שמעון, מהו שאמר על עצמו שהוא בן עלייה, הרי בודאי לא הייתה כוונתו להתפאר ולהשתבח במעלתו, שזו גאוה, ומה בא לומר בדבריו אלו.

ואאמרו"ר זללה"ה בדרשותיו (הוד צבי עמ' כו) הביא בשם הגרי"י בלאזר זללה"ה שרבי שמעון בא לומר, שאף אם בני עלייה הם מועטים, ואפילו לא יישארו בעולם בני עלייה אלא הוא ובנו, בכל זאת הם מוכנים למרות הקשיים להישאר בני העלייה היחידים בעולם, ולא יביטו על כל העולם לסור מדרך העלייה, ואף אם ילעגו אחרים עליהם ועל מנהגיהם, לא ישימו לב לזה, כי כך רצון השם שלא יתפעלו מכל הפגעים הרעים ולא ממה שנשארו הם מתי מעט המחזיקים בתורת השם.

ומצינו שאמרו חז"ל על אברהם אבינו (אבות ה, ב) עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכניסין ובאין, עד שבא אברהם וקיבל עליו שכר כולם, וביאר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זללה"ה כי 'שכר כולם' היינו השכר שהיה מגיע לכל העשרה הדורות אם כולם היו צדיקים, והטעם שקיבל אברהם אבינו שכר גדול כזה, כי לאחר עשרה דורות שהיו מכניסין ובאין, זה גרם חילול השם ורוח טומאה בעולם באופן שהיה קשה מאד להיות צדיק, כי רוח הטומאה משפיעה מאד, ואברהם אבינו התגבר על כל הקשיים האלו והגיע לדרגתו למרות כל הקשיים הגדולים, ולכן קיבל שכר גדול ומיוחד.

וכך גם אמר רבי שמעון, שאפילו שבני עלייה הם מועטים, וגם אם הם אלה, הרי זה חלק מועט מכלל ישראל, ויש רבים יותר שאינם בני עלייה, ואם כן ודאי שקשה להיות בן עלייה, בכל זאת אני מוכן להתאמץ למרות כל הקשיים האלה, וגם אם שניים הם – אני ובני הם!

ואמנם עדיין צריך ביאור מדוע אין זה גאוה שמשתבח ומתפאר במעלתו.

ידיעת המעלות נותנת כוח להמשיך

והביאור הוא כי באמת מה שאדם יודע את מעלותיו אינו גאוה כלל, וכמו שכתב המסילת ישרים (פרק ג) שצריך לפקח על מעשיו לדעת מה הדברים הרעים שהוא עושה כדי להתרחק מהם וגם לדעת מה הם המעשים הטובים שהוא עושה כדי להתחזק בהם, במעשים ובדיבורים ובמחשבות, לדעת מה הרע כדי לפרוש ממנו, ומה הטוב כדי להתחזק בו.

והסיבה שצריכים לדעת גם את הטוב, כי אם רואים רק את הרע זה יכול להביא לייאוש, ולכן אמרו (אבות ב, יג) אל תהי רשע בפני עצמך, שלא יחשיב אדם עצמו לרשע כזה שאין לו תקנה, כי עלול לבוא לייאוש, אלא צריך לדעת שיש לו כוחות, וגם כשנמצא בירידה אבל הוא יכול להתעלות ויש לו גם יצר טוב! ואם יש לו מעשים טובים ומעלות ומידות טובות צריך להכירם ולדעת אותם, כי זה נותן מרץ להמשיך הלאה.

והמסילת ישרים כתב זאת בקיצור, ובחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) האריך יותר, וכתב שזו לא גאוה, כי אף על פי שמכיר את מעשיו הטובים, הוא לא מתגאה ולא מחשיב את עצמו בהם, אלא רק שמח בזה שיש לו כוחות לעשות מעשים טובים, ומקבל מזה מרץ וכוח להמשיך הלאה, כי אם הוא יכול הרי הוא חייב לעשות עוד.

לדעת שיכולים, צריכים, וחייבים!

וכמו ששמעתי פעם בשמחת תנאים שברכו את החתן, שתהיה מה שאתה 'יכול' להיות, ומה שאתה 'צריך' להיות, ומה שאתה 'חייב' להיות! והם שלושה דברים, תחילה לדעת שהוא יכול, כי אם חושב שאינו יכול לא שייך שיצליח כלל, ואם הוא יכול זה גם כדאי לו והוא צריך את זה, ואחרי שהוא

פניני אבות

פ"ה משנה יח. כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. בפשטות הכוונה בזה, שמי שמזכה את הרבים, הוא בעצמו לא נכשל בחטא, וגם מן השמים שומרים עליו שלא יכשיל בני אדם בחטא.

ויש לפרש עוד אין חטא בא – על ידו, כלומר שעל ידו ובזכותו, בזכות הזיכוי הרבים שעשה, אין חטא בא לעולם, כי בזיכוי הרבים הוא משפיע השפעה טובה בעולם שיהיו פחות חטאים, ומונע אחרים שלא ייכשלו בחטא, ואפילו 'חטא' שהוא רק שוגג ולא מזיד, נמנע על ידו, בזכות מה שהשפיע וזיכה את הרבים.

(ישיבת בית שמואל, ניסן תשע"ג)

~ ~ ~

רבי ישראל סלנטר כותב באיגרת המוסר, שהדבר החשוב ביותר הוא זיכוי הרבים, כמו ששינוי באבות כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ואמרו על זה בגמרא (יומא פז, א) מאי טעמא כדי שלא יהא הוא בגיהנום ותלמידיו בגן עדן, לכן כדאי לאדם להעמיד תלמידים ולזכות את הרבים בתורה ובמעשים טובים. ועוד רווח יש בזה, שכל המעשים הטובים שעושים המושפעים ממנו, נזקפים לזכותו, ואפילו לאחר פטירתו שהוא כבר בעולם האמת ואינו יכול לעשות עוד מעשים טובים, אם אחרים עושים מעשים טובים מכוחו, זה נחשב כמו שהוא עושה, וזוכה כל הזמן בזכויות נוספות.

(מתוך שיחה, ניסן תשע"ז)

~ ~ ~

החזון איש כותב באיגרת (ח"ג סב) כי במקום שיש 'בעל תורה אמיתי', דהיינו אדם שעוסק בתורה וכל הנהגתו על פי התורה, זה משפיע השפעה ניכרת על כל הסביבה! ורואים את ההשפעה, למרות שאינו מדבר כלום, אם הוא עושה מה שהוא חייב כפי מה שהתורה מחייבת, זה משפיע על כל הסביבה ורואים את ההשפעה, וידוע כי במקום שגרים בני תורה, זה משפיע גם על אלו שאינם שומרי תורה ומצוות שגרים שם, שיש להם אופי אחר.

ונמצא שמי שעוסק בתורה הוא מזכה את הרבים, שמשפיע קדושה על הסביבה, והרי אמרו כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ו'חטא' זה בשוגג, כי דוע שיש שלוש דרגות בעבירות: חטא עוון ופשע, וכפי שמזכירים בווידוי חטאתי עוונתי פשעתי, וכאן אמרו שאפילו 'חטא' בשוגג לא בא על ידו, דהיינו שזיכוי הרבים מציל אותו מן החטא, שהוא לא ייכשל אפילו בשוגג. עד כדי כך.

ועוד אומרים בשבת במי שברך אחרי יקום פורקן: וכל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה הקב"ה ישלם שכרם וכו' ויסלח לכל עוונם, כלומר שמי שעוסקים בצרכי ציבור אפילו גשמיים, כל צרכי הציבור, הקב"ה יסלח לכל עוונם, וכאן כבר מוזכר 'עוון', לא שוגג, אלא מזיד, וצריך ביאור האיך שייך כפרה וסליחת עוון בלי תשובה.

ויתכן לפרש בזה, שבזכות העסק בצרכי ציבור באמונה הוא יזכה לסייעתא דשמיא להשפעה מיוחדת מן השמים שיחזור בתשובה, כי לפעמים אדם חוזר בתשובה על ידי השפעה מן השמים שלא התעורר מעצמו אלא משהו עורר אותו.

ודוגמא לדבר שמעתי ממר"ר הגרא"א דסלר זללה"ה, שלפעמים אדם בא לאיזה מקום שצריך להיכנס, ובינתיים הוא מחכה בחדר המתנה ויש שם כל מיני ספרים, ובזמניו זה דבר שכיש שיש ספרי קודש בחדר ההמתנה, וכיון שהוא מחכה ואין לו מה לעשות הוא פותח את הספר שמזדמן לו, מה שיותר קרוב אליו, ורואה שם דברי חיזוק שמתאימים במיוחד בשבילו ומעוררים אותו להיות צדיק ולחזור בתשובה, ואמר הרב דסלר כי זה נקרא 'אתערותא דלעילא', שמן השמים נותנים ומזמינים לו דברים שמעוררים אותו לתשובה.

ואם כן יש לפרש שזהו ענין 'ויסלח לכל עוונם', שבזכות העסק בצרכי ציבור באמונה זוכים לסייעתא דשמיא להתעוררות על ידי אתערותא דלעילא שיחזור בתשובה וממילא יזכה לסליחת עוונות. ורואים בזה את מעלת העוסקים בצרכי ציבור אפילו גשמיים, וקל וחומר מזכי הרבים ברוחניות וכל עוסקי התורה שהם מזכי הרבים, שאין לשער גודל זכותם!

(כנס חיזוק מודיעין עילית, ניסן תשפ"א)

יכול וצריך ממילא הוא גם חייב ומוכרח בזה, ואם לא יעשה זה שלא כחוגן. לכן כשאדם מכיר את מעלותיו, זה נותן לו כוחות להמשיך.

וראיתי בעיני הרבה אנשים צעירים ומבוגרים שבאים אלי, שהם מאד בעלי מעלות ובעלי מדרגות, ואף על פי כן הם שבורים מאד ומיואשים ממצבם, שיש להם שאיפות להתעלות יותר, ואינם יודעים את הדרך, כי הם חושבים שאינם יכולים, ומחשיבים עצמם לכלום, עם יותר מדי ענווה, וזו לא ענווה אלא טעות! שאינם מכירים את מעלותיהם.

ויש מהם ששאלתי אותם, האם יש להם מידות טובות, והתחילו להסתפק ולבסוף הודו כי אכן יש להם מידות טובות, ויש אחד שהתלונן שאין לו יראת שמים, ואמרתי לו אם כן למה באת אלי ומה אכפת לך, אלא בהכרח שיש לך יראת שמים, וכן כישרונות, כשמתבוננים רואים שיש כישרונות, ואם אדם מגלה את הכוחות שלו, את המידות הטובות והכישרונות והיראת שמים שיש בו, על ידי זה הוא מקבל מרץ להמשיך ולהתעלות, כי כשרואה שהוא יכול קצת הוא גם יכול עוד!

ולכן ידיעת המעלות אינה גאוונה אלא שמחה, ורק צריך להיזהר שלא לבוא מזה לגאוונה כמו שכתב בחובות הלבבות שם, כי יש גבול דק כחוס השערה בין השמחה לגאוונה, ומי שיש לו קצת מידות רעות יכול לקבל גאוונה מזה, אבל מי שהוא בעל שכל ובעל מידות טובות מבין שאין במה להתגאות, והוא רק שמח שיש לו כוחות להתעלות. וזהו שאמר רבי שמעון ראיתי בני עלייה וכו', שאני שמח שאני בן עלייה, כי אני יודע שזהו התפקיד שלי, ושמח שאני יכול להיות בן עלייה!

בן עלייה – מכיר שהוא צריך להתעלות

ואמנם נראה להוסיף בזה יותר, שלא רק שאין זו גאוונה, אלא זה היפך הגאוונה, כי 'בן עלייה' אין פירושו שהוא בדרגה ובקומה גבוהה כמי שגר בקומה שלישית בעלייה... אלא הפירוש שהוא כל הזמן 'עוסק בעלייה', ומדוע? מפני שמכיר את מצבו שהוא בדרגה נמוכה וצריך לעלות יותר למעלה! ולא בא לומר את מעלתו אלא להיפך, שעדיין אינו מושלם בכל מה שצריך, ויש הרבה מעלות עליונות שהוא עדיין עומד בתחילתם ויש לו מה להתעלות בהם, והוא מוכן להתאמץ כי הוא רוצה לעלות ושונו את הירידה, ואכפת לו ממה שהוא נמצא במצב ירוד. ומצד אחד זוהי מעלה שרוצה להתעלות ויש לו שאיפה של עלייה, אבל מצד שני הוא גם יודע שהוא ירוד והרי זה היפך הגאוונה.

ולכן מה שאמר רבי שמעון שהוא בן עלייה אינו שייך לגאוונה כלל, ואדרבה זה היפך הגאוונה, שמכיר שיש לו במה להתעלות! כי אין סוף למדרגות במעלות העליונות כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז), ובאיגרת הגר"א כתב שעד יום מותו צריך להתיישר ברסן פיו ותאוותו, ולכן תמיד צריך לעסוק בעלייה, ולא בא להשתבח בזה, אלא אמר שהוא יודע את האמת שיש לו במה לעלות, וזו אינה גאוונה.

עם סייעתא דשמיא כל אחד יכול

וכך צריכים להסתכל על הענין הזה, שנמצאים במצב ירוד אבל יכולים להתעלות, וצריכים סייעתא דשמיא, כי בלי סייעתא דשמיא אין שום הצלחה, ואמנם אמרו (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואם כן יראת שמים אינה בידי שמים, אבל גם בזה צריכים סייעתא דשמיא שלא יהיו הפרעות ליראה.

וכמו שמבקשים בתפילה 'ויחד לבבנו לאהבה וליראה', וישם בלבנו אהבתו ויראתו, וכן בתהלים יש הרבה פסוקים ובקשות על יראה, וביאר בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) שדוד המלך התפלל וביקש שני דברים "אחד מהם לייחד לבבו לחזק בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו וענינו כמו שאמר יחד לבבי ליראה שמך וכו', והשני לחזק אבריו על השלמת המעשים בעבודתו".

והיינו שמתפללים שלא יהיו לנו הפרעות ליראה, מפני שיש טרדות של דברים המבלבלים את המוח, וכמו שכתב המסילת ישירים (פרק ב) שהיצר הרע מכביד על האדם בבלבול הדעת וקשיים כדי שלא יתבונן במעשיו, והוא מעין עצת פרעה הרשע שאמר תכבד העבודה על האנשים וגו', ועל זה צריכים סייעתא דשמיא שיהיה יישוב הדעת כדי שיוכלו לחשוב מחשבות של יראת שמים.

ועל כל פנים השאיפה לעלייה היא שאיפה טובה מאד שצריך לשמוח בה, שידועים את האמת שיש במה להתעלות ויכולים להתעלות, ורק צריכים סייעתא דשמיא לזה, ועם סייעתא דשמיא כל אחד יכול!

לעילוי נשמת
מרת מינה בת ר' יהושע ע"ה
נלב"ע כ"ה באייר
תנצב"ה

לעילוי נשמת אמי מורתי
מרת חיה בת ר' מרדכי ע"ה
נלב"ע כ"ו אייר תשס"ז
תנצב"ה

לעילוי נשמת רבי בן ציון זצ"ל
בהג"ר בנימין מובשוביץ זצ"ל
מייסד ומקים ישיבת השרון
נלב"ע כ"ו אייר תשע"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הצדיק
רבי משה אהרן ברורמן זצ"ל
ב"ר שמואל ניסן זצ"ל
נלב"ע כ"ב אייר תש"פ - תנצב"ה